

ÖTVÖZÖTT TÁJAK FESTŐJE

ACS JÓZSEF

A topolyai művésztelep közelében van egy keskeny dűlőút. Az út nyugati felén a múlt nyáron óriási búzatarló volt, és a kévek beláthatatlan sorai feküdtek rajta. Egy hosszú akác sor — azt mondják, hogy szélvédő — elzárja a láthatárt. A naplemente mindig színes, és az aranysárga kévek lila árnyékokat vetettek az amúgy is lilás, száraz búzaföldre. Az akác sor az ellenfényben feketezöld, és oda jártunk nézni az eseményt, a naplementét. A dűlőút keleti felét erdő zárja le, és tovább menni, az már nagy vállalkozást jelentett. Faragó Endre egy fölfedező útja után mesélte, hogy mi van a dűlőút végén. Hirtelen sok dolga támadt, és a fölfedezett tanyára naponta kijárt. Mások is elmentek, és azután meséltek. Kívülről mintha avar sánc tábor lenne. Elhagyott szekerek, vendégoldalak, gerendák meg nem lehet tudni, milyen rozsdás gépek, fészerek, járhatatlan szemétdombok veszik körül, meg szeszélyes akácfák határolják a tanyát. A bejárati réseken vad kutyák őrködnek, valami középkori laikus szerszet gazdaságára hasonlít, ahol zárt gazdálkodás folyik. Bent gyöngytyúk, libák, tyúk, gonosz kecskék, disznók, tehének uralkodnak, meg a patkányok. Udvari műhely, szétszórt szerszámok, ekék, boronák mindenféle összevisszasága, mint valami nagy szemétdombon, gőzölög, füstöl a tanya, erjed, forr és tepsed az élet. A tetőkön galambhadsereg le-föl száll. Ezt fedezte fel Faragó Endre. „Mi minden van itt, azt nem lehet elmondani!”, mesélte Faragó. Amikor megmondta, hogy festő, Sinkovicsék tudomásul vették, hogy egy ördöggel több van ezen a „szent Antal megkísértésének tanyáján”, és magára hagyták, itt se ellopni, se elrontani nem lehet semmit.

Ez a motívum jellemző Faragó érdeklődésére. Képein hasonló a hangulat, bujkálnak a képzetek, semmiről sem lehet pontosan megállapítani, micsoda, de mégis teljes az illúzió. Varázsszerű a hatás.

A neves és népszerű festő régen túlnötte Szabadka és Vajdaság határát. Jelentősége és értéke abban van, hogy hiteles vajdasági festészetet, a local couleur-t a modern művészet eszközeivel kötötte össze. Az igazi tehetségeket jellemzi a környezetnek és az általánosnak az összekötése és kifejezése.

Östehetség abból a fajtából, aki a faluról jött, és a várost meghódította. Szeretetét megőrizte, nem idegenedett el a falujától, a parasztoktól, a proletároktól, nem vált úrrá, mert szeretete a romlástól megmentette. Művészetének a forrása az élet iránti szeretete s az emberi szolidaritás, ez az erő tartja ébren alkotókészségét. Ahí-

tattal teli tájakra vezet bennünket, és érzékeinkre gazdag faktúrájával hat. Elegendő csak megnéznünk a földeket, amelyeket fest, fölborzolja a képzeletünket, csodálatos képzeteket keltenek bennünk, melyeket nem tudunk megragadni, csalóka játék kezdődik valóságos gondolattársításokkal meg valamilyen látomással: ötvözött tájakkal, ékszervilággal, szent és bizzar hangulattal. Mesebeli kincsek földjén járunk, nem tudjuk biztosan, a jó vagy a gonosz szellem hatalma nyilatkozik-e meg. Thaisz megkísértése jut az eszünkbe, a szépség, a csillogás és a lemondás, vezeklés talán. Mintha csak bibliás hangulatunkat tennék próbára érzékeinken keresztül az alvilági erők. Ezen a vonalon Faragó művészete általános értékű, a modern korhoz kapcsolódik, mely újra az embert érdeklő kérdésekkel foglalkozik. Nem egzisztenciális problémákat vet föl, hanem a falu és a város, a fejletlen és fejlett élet viszonyában keresi érzelmileg a helyét. Faragót szüntelenül egy élmény, egy sűrített élmény rögzítése érdekli. Élménye szétfut, és nagy erőfeszítéssel ismételtlen összefogja a tájban és alakokban, keleties csillogású fényekben. Az ég, a föld, a vajdasági táj, falu, az emberek, a városi ember is Faragó témája, melyet átalakít. Amíg szemünkkel közeledünk Faragó képein a faluhoz, barna területeken haladunk, se bokor, se fű, se por, se sár, és minden együttvéve is, nem tudjuk, mi; mintha kincses terület lenne, vagy kukoricaföld csak? Akkor viszont Faragó csodásnak látja a kukoricaföldeket. De mégsem mondhatjuk meg pontosan, mit ábrázol. Faragó képei sötétek, s ha időt kell mondani, akkor naplemente utáni, az est leszállta előtti időben látjuk a falut és a tájat. Sejtelmességre hajló művészetének a félhomály felel meg. Amit ilyenkor nem látunk pontosan, azt vágyainkkal kiegészítjük. Faragó művészete az emberi szolidaritásra és a szeretetre épül; amit az élet megvon tőle, azt hallucinációival egészíti ki. Gulácsi Lajos, Farkas Béla, Odilon Redon és Roueault családjába tartozik. Misztikus expresszionista vagy mágikus művész. Nem tudom egyetlen kifejezéssel megmondani, de biztosan megállapíthatjuk, hogy az elhíhető valóságban az érzelem valóságát keresi.

Faragó művészi eljárásának a lényege kettős folyamat: először, különböző színes nyomatokkal „fölvázolja” elképzelését, vagyis témájához megfelelően fölragaszt pár papírdarabot, melyeknek látszat szerint semmi közük a végső elképzeléshez. Azután ecsetével beavatkozik, két-három ecsetvonással összeköti a színes foltokat, átalakítja, de csak egy bizonyos fokig, és a színes nyomatokon keresztül őrzi a hozzánk jutott másik világ „üzenetét”. Környezetének motívumait Faragó a „csábító nagyvilág” látomásaival köti össze. A csendes esti bánatos tájképekbe és alakokba beleszövődik a bizzar csillogás, mely vigasztalás a szürke napokért, a megaláztatásért, a vereségért, ami nap közben éri az embert. Faragó hallucinációi igazi, mélyről feltörő költészettel gazdagítják a mi festészetünket. Művészetében az érzékenység elől jár, és mikor a kemény élettel való küzdelemben már alulmarad, átváltja érzékenységét, és látnokian megmutatja a falu vagy táj rejtett kincseit.

Faragó Endre a terebélyesedő vajdasági művészetben egy realizmust átütő látnokias művészetet képvisel. Közelinek és megfoghatatlannak tűnik egyszere.